

Levenskunst-8

Maieutiek 2023
najaar
Petra Bolhuis

1

Andere oefeningen fysica en politiek

De volgende hoofdstukken van Hadot gaan over de vormen van filosofie die in de klassieke periode en gedurende de oudheid een terrein bestrijken van geestelijke oefeningen tot aan kennis van de fysica.

- De middeleeuwen onderbreken dit (filosofie in dienst van de theologie)
- Daarna verzelfstandigen zich de natuurwetenschappen die een greep op de wereld beoefenen.

De vraag is waar nog plaats is voor de andere aspecten van levenskunst.

- De filosofie is zoekend, ook als vakgebied: van wetenschapsfilosofie tot filosofie als therapie. Al ons rationele denken, vanaf de klassieke periode, draait om een goed leven. Dat heeft een betoog én een leefwijze nodig én feitenkennis. Wat echter nu vaak ontbreekt is de samenhang daartussen, die ooit in de klassieke wereld vanzelfsprekend was.

2

Het geheel van de werkelijkheid

- Het geheel van de kosmos als voorbeelden van huivering en jezelf minder belangrijk maken én het is mooi.
 - ‘Strevend naar een vredig en sereen leven beschouwen ze de natuur en alles wat zich daarin bevindt [...] Met hun gedachten volgen ze de maan, de zon en de omwentelingen van de andere dwalende of vaste hemellichamen; hun lichamen blijven waarschijnlijk op aarde, maar ze geven hun zielen vleugels, opdat die, zich in de hemel verheffend, de krachten observeren die zich daar bevinden, zoals het mannen betaamt die burgers van de wereld zijn geworden.’ (Philo van Alexandrië, blz. 205)
 - ‘In mijn ogen is het grootste geluk [...] voor we snel weer terugkeren naar vanwaar we kwamen, zonder verwarring die verheven wezens aanschouwd te hebben: de zon die over allen schijnt, de sterren, het water, de golven en het vuur.’ (meander, blz. 210)
- De fysica speelt ook een rol als deel van de kennis over de werkelijkheid waardoor je weet wat binnen je macht ligt en wat niet, en is daarmee aanvullend op de zelfkennis.

Opvoeding

- De filosofie is geen opvoeding van kinderen, maar van jonge mannen die voorbestemd zijn om de stadstaat te besturen.

‘Welke plaats zal de filosoof in de stadstaat innemen? Die van een beeldhouwer van mensen zal het zijn, van een ambachtsman die trouwe, waardige burgers fabricceert. Hij zal dus geen ander beroep hebben dan het louteren van zichzelf en van anderen om zijn leven te leven conform de aard die bij de mens past; hij zal de gemeenschappelijke vader en de pedagoog van alle burgers zijn, hun hervormer, hun raadgever en beschermheer, en hij zal zich aan iedereen aanbieden, om mee te werken aan de verwezenlijking van het goede; hij zal zich verheugen met de gelukkigen, met de bedroefden meevoelen en hen troosten.’ (Simplicus, blz. 212)

Je wilt je leven veranderen

- Sloterdijk schrijft een boek 'Je moet je leven veranderen' en ook veel van onze huidige vormen van opvoeding en heropvoeding gaan uit van een maatschappelijk noodzaak. Dat kan hier niet het geval zijn, deze vrije mensen zoeken zelf een leraar en verbinden zich daarmee. Alcibiades is een mooi voorbeeld van de opvatting dat er alleen iets geleerd wordt wanneer iemand bereid is zich open te stellen. Er zijn ook weinig maatschappelijke grenzen: van het slaan van je slaven tot het najagen van zinnelijke genot, bijna alles mag. Maar pas op voor wat het doet met jouw eigen vrijheid en gemoedsrust en je plek in de stadstaat.

'Je vertelt me dat jouw wellust je drijft tot zinnelijk genot. Wanneer je de wetten niet overtreedt, geen afbreuk doet aan de goede zeden, je naasten niet benadeelt, je krachten niet verspilt en je vermogen niet verspeelt, geef dan zonder gewetensbezwaar toe aan je neiging. Het is echter onmogelijk om niet over één van die barrières te struikelen; zinnelijk genot heeft nog nooit iemand gebaat, het is al heel wat als het niemand schaadt.' (Epictetus 215)

Onderricht en vriendschap

- Er lijkt nog zoveel minder schaamte en schuldgevoel deel uit te maken van het zelfonderzoek. Er lijkt eerder sprake van een soort oprechte interesse in motieven en gedragingen. Dat is behulpzaam bij het erover spreken en het veranderen.

'Bij een poging mijn eigen karakter te ontleden bleek mij dat sommige zwakheden heel duidelijk zichtbaar zijn, zodat ik er de vinger op kan leggen, dat andere meer verborgen blijven op de achtergrond en dat weer andere niet voortdurend aanwezig zijn [...] Toch betrap ik mij - waarom zou ik jou niet als een dokter de waarheid vertellen - het meest op die toestand waarin ik mij niet op betrouwbare wijze bevrijd voel van dat waarvoor ik bang was en wat ik haatte en van de andere kant ook niet daaraan onderworpen ben.' Seneca (218)

Leraren en voorbeelden

- Sorates en de Wijze (Sophos): er lijken overeenkomsten, maar Hadot ziet de Wijze als een transcendente toestand die niet bestaat in duur zo lang iemand nog verbonden is met de gebrokenheid van het ondermaanse in een lichaam. De transformatie van een Wijze is een omwenteling en is totaal (blz. 224) Er zijn ook een aantal beschrijvingen van wijzen die periodiek ervaren wat God voortdurend ervaart. (blz. 226)
- De Wijze, zegt Hadot in het boek 'oefeningen van de geest', is een volmaaktheid die aan God gelijk is of gelijk aan de onbewogen beweging, maar Socrates is (nog) begerig naar wijsheid. Hij weet dat hij nog niet wijs is. (H. Oefeningen, blz. 81)
- Dat het niet bereikbaar is, is geen reden om er niet naar te streven om het af en toe te bereiken. (blz. 230) Voor Hadot lijkt het van belang dat we de last kunnen neerleggen, al is het maar even, en dat die handeling ons laat voelen wat dat zou kunnen betekenen in het najagen van de wereld. (blz. 231)

De ontwikkeling van de filosofie weg van de levenskunst

'De *Kritiek van de zuivere rede* is een afgrijselijk boek, je leest het zo weg, zeker in de mooie vertaling van Boom, er staat geen woord in wat je niet kent, maar je begrijpt het niet! (...) de problemen waarin de doordenkers hun tanden zetten zijn zo taai dat ze met die overzichtelijke taal werelden scheppen, waarin je de weg volledig kan kwijtraken.' (Gude, blz. 15) Datzelfde zegt Connie Palmén aan het begin van de wetten: "(..) en dan zegt hij 'Dat ambacht om ingewikkelde filosofie begrijpelijk te maken, is langzaam ontwikkeld.'"

Wat is er toch gebeurd met filosofie sinds de klassieke filosofen?

En vooral: kan er weer ruimte ontstaan voor levenskunst in de filosofie?

Wat heb je eraan?

Gude zegt: 'Het is de moeite waard om aan het verstand te blijven klussen. De rede is een spier die getraind kan worden. Het leven is aangeneramer als je redelijk bent. Niet erg romantisch, hé?' (blz. 17)

Filosofie als kennis nemen van wat anderen hebben bedacht en daar troost of vreugde aan ontlennen. (bijv. *Troost* van Ignatieff)

Deelnemen aan de (westerse) filosofie als therapie. (v.b. Allain de Botton) waarbij anders dan in de meeste menswetenschappen de bronnen ver terug liggen en er geen maatstaf is voor wat een normaal mens zou moeten zijn.

Filosofie als grondhouding

- Er is onderzoek gedaan naar filosofie als deel van het (basis)onderwijs en dat blijkt op meerdere punten veel op te leveren. Dat we te snel denken dat dat voor een selecte groep is heeft te maken de ontwikkeling van academische filosofie.
- Ook voor volwassenen zouden de oefeningen van toen inspiratie kunnen zijn voor het goede leven. Momenteel zijn we in het gesecculariseerde westen op zoek naar een nieuwe invulling van wat generaties lang vanuit de theologie werd geboden. Vaak vinden we alternatieven in niet-westerse stromingen, die we dan vrij specifiek interpreteren. Daarbij verliezen deze oefeningen echter een deel van hun inhoud die gerelateerd is aan een spirituele/ religieuze ontologie.